

חמודי שי

על התורה ומועדים

הגניגים ודעינות מחודשים בדרך הדרוש והמוסר בפרשת השבוע | גליין ג' | פרשת יתרו תשפ"ו

ויחד - גוף הרגש

ויחד יתרו - פירש רש"י "וישמח יתרו זהו פשוטו. ומ"א נעשה בשרו חדודין חדודין, מיצר על אבוד מצרים. היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה (סנהדרין צד א)".

לכאורה הפשט הפשוט ומדרשו אינם מתיישבים בתרתי: האם יתרו היה שמח בגאולתם של ישראל ובכל הניסים שעשה ה' להם או האם היה מיצר על איבוד מצרים? שמח או מיצר? וגם קשה, האם "ויחד" קאי על הרגש של שמחה של יתרו או ויחד קאי על גופו שנעשה חידודין חידודין?

ונ"ל לומר שלא רק שאין סתירה בין הפשט למדרש אלא ששניהם אמת ומשמשים כאחד. לגבי אם "ויחד" קאי על רגש השמחה או על הגוף שנעשה חידודין חידודין, לא קשיא מידי שהרי כשיש התגברות הרגש גם הגוף מתפעל מתוקף הרגש, הן מרגיש אהבה ושמחה והן מרגיש צער ר"ל, כמו שנראה בחוש, וא"כ אין סתירה ש"ויחד" מוסב על הרגש וגם מוסב על שנעשה בשרו חידודין חידודין שזו ההתפעלות הגופנית שבאה מתוקף הרגש.

אחרי שעלה זה בדעתי ראיתי שזכיתי לכוון לדברי האוה"ח הק' וז"ל: "ויחד יתרו תרגום אונקלוס 'וחד', וצריך לדעת למה ידבר הכתוב כאן ארמית, ולא אמר לשון ברור, שהוא לשון הקודש, והגם שאמרו ז"ל (תנחומא יתרו יא) שבבעים לשון, אף על פי כן דבר יגיד בשנותו את טעמו, ונראה כי יודיע הכתוב כי מרוב השמחה נתחדד בשרו, כי תמצא כשתהיה לאדם שמחה, והוא דבר שלא כפי המשווער במושג הרגיל, תולד בו הרגשה בהרבת זוגו, ולפעמים יתעלף, ולפעמים יסתכן ממש, ועיין מה שפירשתי בויגש (בראשית מה, כו) בפסוק 'לאמר עוד יוסף חי', והנה יתרו הגם שקדם אצלו ידיעה מבשרות הטובות, אף על פי כן כששמע תוכן הנס, ומה גם ברדיפת המלאך אותם כמו שפירשתי (לעיל בפסוק ח) 'ויספר משה', והצילם ה', נתחדד בשרו, ודבר זה מורגש הוא אצל כל בעל חי מרגיש".

"ויחד" - שילוב רגשות סותרים

והנה לגבי הסתירה ברגשות, האם יתרו היה בשמחה על הצלת ישראל או מיצר על אובדן מצרים, גם לא קשיא מידי, שאדרבה! כך ראוי להיות! שיהיה שמח על הצלת ישראל וגם מיצר על אובדן מצרים כפי שאמר הקב"ה בכבודו ובעצמו למלאכי השרת כשבקשו לומר שירה בקריעת ים סוף "מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה"?!! וזה כמו שכתבנו לעיל שיתרו שבא מבחוץ לתוך כנסת ישראל יכול להכיר ולהתפעל מהניסים שהקב"ה עושה לישראל אפילו יותר מבני ישראל עצמם, ה"נ כיון שהוא בא מאומות העולם הוא יכול להיות יותר רגיש על אובדן מצרים ולהרגיש את הכאב האמיתי של "מעשי ידי טובעים בים".

רמזי "ויחד"

ונקדים בזה ע"פ מה שאנחנו אומרים בשב"ק "ושמרו בני ישראל את השבת....." ובסופו ".....וביום השביעי שבת וינפש", והקשו המפרשים למאי דדרשו חז"ל (תענית כז ב) במילת וינפש? דהוא נותרין ווי אבדה נפש והכוונה למוצאי שבת שאז מסתלקת הנשמה יתירה שהייתה לנו במשך השבת, למאי אמרינן כבר בתחלת השבת הא ד"ווי אבדה נפש" דקאי על מוצ"ש? וסח לי כ"ק האדמו"ר מבאסטאן דלארענס שליט"א, דטבע האדם דכאשר יודע האדם שכרגע יש לו בנמצא דבר שבבוא העת לא יהיה עוד בידו, אזי החימוד לדבר זה מתעצם, כי יודע הוא שרק זה העת והעונה שנמצא הדבר בידו. כמו כן כבר בתחלת השבת כשרוצים להראות החמדה הגדולה של האדם לשבת, הרי כבר בתחלת השבת מזכירים זאת שבמוצ"ש "ויי אבדה נפש", וכך החימוד לשבת גדול יותר. ושוב עלה בדעתי שכל זה מרומז בעצם מלת "ויחד"

בתורה"ק בפרשתנו (שמות יח, א):
"וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו פי הוציא יהוה את ישראל ממצרים".

פירש רש"י ד"ה "וישמע יתרו": "מה שמעוה שמע ובא קריאת ים סוף ומלחמת עמלק".

ובפסוק ט' "ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל אשר הצילו מיד מצרים. ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים. עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם".

מרחוק שמע יתרו כללות הניסים וממשה שמע את הנס לפרטיו

כשהמתקני סוד עם כ"ק האדמו"ר מבאסטאן דלארענס הגה"ק הרב יעקב הורוויץ שליט"א בענייני פרשה זו הוא דיבר דברים חוצבים להבות אש קודש אודות העניין שמרחוק יתרו רק שמע את הכללים, וכשמע ממשה רבינו ע"ה את הפרטים, איך שהקב"ה גמל להם מידה כנגד מידה על כל פרט ופרט שהרעו לכלל ישראל התפעלתי מאד מעומוק הרגש של הרה"ק הנ"ל, ומכח זה עלה ברעיוני החידוש הבא:

אחת מגזרות פרעה שהוא דרש לבנים באותה מתכונת ומכסה בלי לתת להם תבן, כדאיתא בתורה"ק פרק ה פסוקים י-כא. כידוע החומר בלי התבן נשאר בוץ, ועם ישראל היו צריכים, מעבר ליום שלם של עבודה מפרכת, לקושש תבן ולגבל לבנים בלי להחסיר כלום.

הקב"ה גמל למצרים כמידתם, שהם נתנו לעם ישראל בוץ וביקשו מהם להקשות אותו לאבן בעצמם, עם התבן שלהם, על חשבון הזמן שלהם, ובקריעת ים סוף מצרים נסעו בבוץ עמוק כשישראל הלכו "ביבשה בתוך הים" על דרך קשה וסלולה.

מה שהלכו המצרים בכוץ בים גמל להם על שלא נתנו תבן לגבל אבנים

ועלה בדעתי שזה לא רק חלק משירת הים אלא זו ממש פסגת השירה "כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים, ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים" כדברי האבן עזרא שזה היה נס בתוך נס שבאותו זמן שעם ישראל הלכו ביבשה בתוך הים הם היו בכוץ.

(והנה, בעניין הדיון האם "ה' ימלוך לעולם ועד" הוא סוף שירת הים או לא, כשישבנו על מדוכה זו בדברינו לפרשת בשלח עלה בדעתי לפשר בין הדעות ע"י מה שמצאתי בפסיקתא זוטרתה שהח"י פסוקים של שירת הים כנגד ח"י ברכות בעמידה ונראה לומר שזה נכון בזמן שבית המקדש קיים ויש "מקדש ה' כוננו ידיך" ממש. אך בעוה"ר בזמן הגלות כשם שצריך עוד ברכה - ברכת המינים כמשקל נגד לגויים, כך גם צריך להוסיף "כי בא סוס פרעה וכו'" שהוא לעזר עד "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו והייתה לה' המלוכה בב"א).

והנה בהגדה של פסח, בפיוט 'דיינו', 'אילו הוציאנו ומצרים ולא העברנו בתוכו בהרבה דיינו', דיינו במשמע די לנו - מספיק! ובתפילה אנחנו אומרים "הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו". אין ספק לי שזה, "כי בא סוס פרעה", חלק מפסוקי דזמרה, והוא הנס האחרון בפסגת השבת של שירת הים כדי לבטא בצורה מרבית את הערכתנו ואהבתנו את ה', כך שנוכל לקבל עול מלכות שמים באהבה בקריאת שמע.

עניינים שנתבאר

א

יתרו שמע מרחוק כללי הניסים ובא בכדי לשמוע פרטי הניסים ----- מה שהמצרים לא נתנו תבן, השיב להם ה' כאשר באו בים לתוך טיט ----- עניין "ויחד" כולל גוף ורגש ----- רמזים נפלאים ב"ויחד" ----- בשבת יש לנו ב' הכתרים ובחול התפילין מאירים לנו את הלב והפנים ----- טעם נפלא לאמירת "וינפש" כבר בתחילת השבת ----- היודע שיש לו דבר יקר שהולך הימנו יחמוד אותו יותר ----- הקב"ה מחזיר לנו הכתרים מדין השבת העבוט ----- שינה בשבת תענוג והיאך נישן ללא העבוט ----- כשזוכר זאת כוסף כל השבוע אל השבת ----- רמזים מחודשים ב"ואלה שמות" - רמז למושיעים של ישראל

ב

מעמד הר סיני, מעבר לרוחניות שבו היה מחזה רב-חוש ----- רואים את הקולות - אדם רואה את הדיבור ----- גם חוש הריח השתתף, כמאמר חז"ל שבכל דיבור היה העולם מתמלא ריח

רמז לישראל באותיות התורה על רפואתם שתבוא על ידי הופעת משה רבינו

נחזור להתחלה. בפרשת שמות פירשנו שהאות הראשונה ו' משמשת כחיבור לספר בראשית, אז נדלג על ה-ו'. נשארו עם שתי אותיות א' ל' ואפשר לקרוא מה שנשאר כ- "אל משה", ביטוי התקשורת הנפוץ ביותר בין ה' למשה רבינו. ה' מדבר עם משה, ודרך משה מדבר עם כלל ישראל.

מה המשמעות של הקוד הזה? משה אפילו לא נולד עדיין. זו הנקודה! כבר אז, בשתי המילים הראשונות "ואלה שמות" נרמז שמה יהיה המושיע. הקדים רפואה למכה. משה כבר כאן, אל משה'.

את הפסוק "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", ניתן אפוא לקרוא כך: ו' [החיבור לספר בראשית] אל משה ות' [ורתו] בני ישראל הבאים מצרימה.

כפי שהסברנו, האות ו' הראשונה היא ו' החיבור שמחברת את "ואלה שמות" לספר בראשית. קבלת התורה בפרשה שלנו היא היסוד לבראשית. היא מה ששומר על בראשית מלהידרדר לתוהו ובוהו. זה סוד הקיום על ידי "יום השישי". כיצד אנחנו מקיימים את העולם? דרך זה שמשה קיבל את התורה עבור כלל ישראל. איפה ומתי? ב-ו' בסיוון, בחומש זה, שמות, בפרשה שלנו. וכי' נרמז כבר בתחילת חומש שמות, שחומש זה יתמוך בחומש בראשית דרך הקשר "אל משה" שמגיע לשיאו בפרשה שלנו.

אות ו' הוא רמז ליום נתינת התורה

משה הוא האחד, השליח. התורה ניתנה למשה כשליח עבור כלל ישראל. הם ניתנו "אל משה" את התורה. הלוחות ניתנים למשה כשליח עבור כלל ישראל. הם ניתנו "אל משה" ב-ו' בסיוון. משה נמצא בדרגה של מלאך. הוא יכול לעלות לשמים בלי מזון, שתיה או שינה. כמו שלמלאך יש שליחות אחת כך גם למשה יש שליחות אחת: להעביר את התורה לכלל ישראל. אין זה מקרה שמשה הוא העניו באדם. מכיון שאין למשה "אנוכיות" כלל, אין מה שיפריע להעברת התורה. מאה אחוז ממה שמשה מקבל הוא מעביר לכלל ישראל.

את הרעיון הזה למדתי מהמהרא"ל צינץ, בחידושו לפרשת בשלח. "ויאמינו בה' ובמשה עבדו" מצביע על כך שהאמונה בה' מגיעה דרך האמונה במשה כאמצעי. דרך האמונה ב"משה עבדו" אנחנו מגיעים לאמונה בה'.

האות ו' היא החיבור לקיום העולם

האות ו' היא לא רק ו' החיבור. זהו עמוד תווך המונע מבראשית מלהידרדר לתוהו ובוהו, חס ושלום. זו האות היחידה שנראית כמו עמוד תווך חזק ויציב התומך ב'בראשית' ומוודא שלא תיפול חס ושלום לתוהו ובוהו.

בנתינת התורה היו מחזות רב-חושיים

בתורה ק' בפרשתנו פרק כ פסוק יד, "וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֵת הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֵת הַהָרָה עֹשֶׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיַּעֲזוּבוּ אֶת מִצְרַיִם וַיִּצְעֲקוּ אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אֹהֵי מִצְרָיִם וַיֹּאמְרוּ רֵשׁ, ד"ה "וכל העם רואים": "מלמד שלא היה בהם אחד סומא, ומנין שלא היה בהם אלם, תלמוד לומר ויענו כל העם. ומנין שלא היה בהם חרש, תלמוד לומר נעשה ונשמע".

אוסף ואומר, שלא רק שכולם נרפאו ממגבלות פיזיות שהיו להם, אלא שכל אחד חווה חוויה רבת-חושים. הם ראו את המילים. זאת הייתה חוויה שמיעתית-חזותית רב-חושית.

לדברי חכמינו בכל דיבור התפשט ריח טוב בכל העולם

הגמרא במסכת שבת (פ ב) אומרת שעם כל דיבר נחווה גם חוויה של ריח נהדר. הכל נקלט בחושים. החוויה כללה את כל החושים. זו חוויה שנחרתה בנשמות שלנו ובנשמות כל הדורות העתידיים לעד. רושם זה תורם לקשר הנצחיות, למקור של הקדושה - ישראל ואורייתא חד הוא. "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". אתם כאיש אחד בלב אחד באותו זמן, ואז אנחנו יכולים לקבל את המיתוג של "אנוכי ה' אלוךך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". יכולנו לקיים את שתי הדיברות הראשונות. לא רק שאמרנו נעשה ונשמע, אלא שמענו אותן מפי הגבורה. ויהי' ר' שנזכה לכל המעלות הללו ונשמע את דברות ה' "אנוכי" ו"לא יהיה לך" מפי הגבורה, ונחוש את אלוקותו ית', כדברי השפת אמת, באמונה שלימה, וכדברי המהרא"ל דבב' הדברות האלו כלולה כל התורה, ונשוב תשובה שלימה על חטא העגל, ונקבל בחזרה את המשכון שהם שני הכתרים, ונעלה לירושלים ונבנה בית הבחירה במהרה בימינו אמן.

שהיא מלה בארמית כמש"כ לעיל ואפשר לחלקה לשתי תיבות בארמית: "וי" שפירושו אבוי!, ו"חד" שהוא מלשון "חדי" שפירושו

שמח! שיתרו היה גם מיצר על אובדן מצרים וגם שמח על הצלת ישראל, כמש"כ.

"ויחד" - תשובה מיראה

או יאמר וי-חד: "וי" אבוי! כמש"כ, "חד" - שפירושו אחד - והכוונה יחידו של עולם ית'!

יתרו המום מכל הטוב והניסים שהוא רואה שעשה ה' לבני ישראל ויש לו "וי!" חרטה ועצב על חייו הקודמים שעבד כל עבודה זרה שהייתה קיימת בימיו, ועל ידי גילויו החדשים הוא בא לאמונה שהקב"ה אחד יחיד ומיוחד בשמים ובארץ ואין עוד מלבדו, והוא מקבל עליו עול יחודו ית' (עיי' רמב"ם סה"מ מ"ג ע"ג) כמו שאנו עושים באמרנו "שמע ישראל ה' ה' אחד". ובאמת זה סוד נפלא שנתקשו בו גדולי עולם, שאות ד' ד"ויחד" היא דגושה. וזה לשון האבן עזרא: "ולא אדע בכל המקרא אות דגוש בסוף המלה...", עיי' שם.

ונלענ"ד להציע שאפשר שזה מרמז על ה' רבתי דאחד, שהכוונה לקבל על עצמנו את יחודו ית' לגמרי בשמים מעל ועל הארץ מתחת ובכל ד' רוחות העולם. וא"כ יוצא וי - צעקת כאב וחרטה על העבר שהיה עובד כל ע"ז בעולם, אך ע"ז זה הוא מתקרב ומקבל עליו עול מלכות חד - יחידו של עולם, והוא בחינת תשובה מיראה. (והמשכיל יבין שאין שום סתירה בין אם נפרש "חד" מלשון שמחה או מלשון אחד דקאי על יחידו של עולם ית', דודאי "קרבנת אלוקים לי טוב" ו"שמחו בה" דאפילו השב מתוך יראה סופו שמח בה' והוא בבחינת "וגילו ברעדה", והבן).

ביאור השפת אמת דכתפילין נמשכין הארת הפנים והלב

כתב השפת אמת (יתרו תרמ"ז) וז"ל: "דהנה מצויון בכל יום לזכור מתן תורה, כמו שכתוב 'והודעתם וכו' יום אשר עמדת לפני ה' אלוךך בחורב' וכו', כי התורה היא למעלה מן הזמן. אם כן יש פה תמיד התחדשות כמו בשעת קבלת התורה וכו'. כמו כן באנכי ה'א' חל אלוקות על נפשות בני"י... ואחר החטא נפלו מזאת המדרגה, ומכל מקום ע"י המצוות שנתן לנו הקב"ה, יש כח להמשיך הארת הנשמה, ואינא דבשב"ק מרע"ה נותן לבני"י ב' הכתרים של הקדמת נעשה ונשמע, וי"ל דהם ב' הארות הנ"ל, הארת פנים וברי לבב. ובמצוות תפילין גם בימי המעשה נמשכות לפי שעה הארות אלו."

הקב"ה משיב לנו הכתרים מדין השב תשיב לו העבוט

ונראה לי לחדש דהנה בשבת הא דלא צריכין תפילין, כיון דהשבת היא עצמה אות, כמו שאנו אומרים ב"שמרו... אות היא לעולם", מופיע בפסוקים הסמוכים למעשה העגל (בפרשת כי תשא, שמות לא, טז-יז), ואפשר שהמסר דבשבת שיש לנו את הכתרים של נעשה ונשמע שמשיב לנו את ב' הכתרים, אין צריך לחשוש ממעשה העגל.

שבת היא עצמה אות ולכן הקב"ה כביכול חייב להחזיר לנו את הכתרים מדין "השב תשיב לו את העבוט כבא השמש" (דברים כד, יג) שאם יש לנו חוב של תשובה וכפרה בעקבות חטא העגל והקב"ה לקח במשכון את הכתרים הרי הוא חייב להחזיר לנו בשבת קודש בבחינת "כסות לילה" כי איך נוכל לזכות ל"שינה בשבת תענוג" ללא הכתרים והנשמה יתירה?

בכך יחמוד את השבת יותר במהלך כל ימי השבוע

זהו "וביום השביעי שבת וינפש" שבשבת עצמה יש לנו את הכתרים ואין לנו החשש ממעשה העגל, אולם כל הזמן מנקרת בנו המחשבה "ויי אבדה נפש" על מוצ"ש שאזי נאבד את ב' הכתרים, וכך יחמוד יותר את השבת במשך כל היום כי יודע כי עתה יש עליו ב' הכתרים וההארות האלו.

עיינתי בשבת בספר של המהרא"ל ונרדמתי. כשהתעוררתי, חשבתי על עוד דרך אפשרית לקודד את שתי המילים הראשונות של ספר שמות, "ואלה שמות". בואו נתייחס לשתי המילים כאל מילה בודדת. נדלג כרגע על ו' ות'. נשארו אותיות ש' מ'. אם נהפוך את הסדר נקבל מש. יחד עם האות ה' מהמילה "ואלה", קיבלנו משה.

ו-א-ל-ה-ש-מ-ו-ו-1